

Destine confiscate

— CĂTĂLIN ANGHEL —

SOCIETATE

ROȘIA Montană este o mică așezare din Munții Apuseni. Existența ei poate fi datată istoric din perioada romană, când era cunoscută sub numele de Alburnus Maior. Încă din acele vremuri, principala îndelețnicire a localnicilor a fost mineritul, zona fiind bogată în zăcăminte de aur și argint. Urmele civilizației romane, dar și ale celei medievale pot fi întâlnite la tot pasul. Peisajele superbe și satele pitorești creează o imagine idilică ce farmecă orice trecător. Dar, la o privire mai atentă, același trecător va fi șocat de lipsa celor mai primare utilități, cum ar fi drumuri asfaltate, apă curentă, canalizare, electricitate sau gaz, precum și de urmele adânci lăsate de secole de minerit. Marea majoritate a locuitorilor sunt șomeri, iar copiii din satele mai îndepărtate sunt nevoiți să străbată zilnic, pe jos, mai mulți kilometri până la școală.

Nimeni nu a părut să observe nici frumusețea, nici sărăcia acestui loc uitat de lume până când o companie străină a întreprins oportunitatea de a extrage mai mult aur. Însă metoda propusă de aceștia a fost folosirea cianurilor pentru a extrage aurul pur din minereul cu o concentrație scăzută de aur. Această metodă presupune vaste decopertări și construirea unui complex de prelucrare a minereului, precum și a unor rezervoare de decantare a cianurilor folosite în proces. De asemenea, mai multe sate, printre care și Roșia Montană, ar trebui strămutate în noi locații.

Din acest moment, Roșia Montană a apărut din nou pe hartă. Fiecare și-a găsit ceva de apărut: naționaliștii, care se temeau că „aurul nostru va ajunge în mâinile străinilor”, istoricii, care și-au amintit în mod miraculos de valoarea arheologică a zonei, un grup foarte ciudat care susținea că proiectul ar distruge modul idilic de viață al locuitorilor și, bineînțeles, ecologiștii, care nu se arătau interesați decât de protecția mediului. Chiar dacă unele dintre aceste grupuri se contrazic între ele, toate au, însă, un obiectiv comun: să oprească exploatarea de la Roșia Montană cu orice preț.

Cu orice preț este, bineînțeles, doar o expresie, deoarece pe opoziții exploatarea de la Roșia Montană nu îi costă nimic să spună nu. Aceștia au tot interesul să ceară riscuri de mediu cât mai reduse și, prin urmare, costuri de exploatare mai mari. Costul de oportunitate al acțiunii alternative (costul resursei neexploatare) este și el neglijat atunci când se cere conservarea *in situ* a întregii zone și transformarea ei în rezervație arheologică. În ceea ce privește dezvoltarea sau, mai bine zis, stoparea ei, costurile nu vor fi suportate de contestatarii exploatarei, ci vor fi transferate asupra localnicilor, iar nota de plată este uriașă.

Potrivit legii, subsolul este un bun public, adică al întregului popor, adică al statului, acesta având și „dreptul” de a concesiona exploatarea zăcămintelor. Tot bunuri publice sunt considerate și cursurile apelor, și siturile arheologice și tot statul se ocupă de administrarea și prezervarea acestora¹. O scurtă vizită la Roșia Montană este suficientă pentru a ne convinge că statul a eșuat. A eșuat în administrarea bogățiilor naturale și a patrimoniului cultural, a eșuat în protecția mediului și a eșuat în asigurarea unui trai decent pentru localnici, așa cum se angaja prin Constituție. Mai mult, a comis un adevărat furt, ignorând concesionii miniere ale unor localnici deposedați de regimul comunist.

Problema Roșiei Montane e una complexă. În prim plan apar impactul asupra mediului, distrugerea vestigiilor arheologice și câștigurile reduse pentru statul român. Drama localnicilor este trecută în plan secundar sau chiar evitată, deși ei sunt primii și cei mai afectați de reușita sau de eșecul proiectului. Mai mult, situația acestora este exploatată de ambele părți, fără ca vreuna să atingă esența problemei: natura incompletă a proprietății. Faptul că bogățiile subsolului sunt bunuri publice depășește dimensiunea materială și generează niște efecte ascunse deosebit de periculoase: conferă unor persoane „dreptul” de a decide soarta altora. Societatea, ca proprietar al resurselor subsolului, decide când și cum va folosi aceste resurse și ce se va întâmpla cu cei ale căror interese vor fi nesocotite.

Argumentul istoric demonstrează importanța proprietății private sau cel puțin a inițiativei private în minerit. Timp de secole, aurul din Roșia Montană, odată scos din pământ, îmbogățea visteriile imperiilor care stăpneau provincia. De aceea, deși era clădită pe un munte de aur, Roșia Montană a rămas un mic sat minier. Începând cu secolul al XIX-lea, însă, localnicilor li s-a permis să concesioneze anumite coridoare sau să exploateze filioanele de pe propriile terenuri². În această perioadă, Roșia Montană și întreaga zonă au cunoscut cea mai puternică dezvoltare. Un autor din perioada interbelică, realizând o monografie a mineritului aurifer, spunea că „în anul 1844 funcționau în împrejurimile Roșiei Montane 1074 de roți de șteampuri cu 7806 săgeți, încât vizitatorul era impresionat de zgomotul asurzitor pe care îl făceau săgețile în căderea lor monotonă, dar care aduceau pâinea zilnică atâtor familii muncitoare”³. După 1918, statul român a continuat să încurajeze inițiativa privată în minerit, acordând concesii pe 90 de ani unor mici asociații miniere și chiar unor localnici.

Totul s-a terminat tragic pentru aurarii din Apuseni odată cu naționalizarea impusă de regimul comunist. Restul poveștii îl cunoaștem: statul a continuat să extragă aurul în interesul poporului, au fost deschise noi cariere, s-au construit centre de procesare a minereului, lumea muncea cu spor pentru îndeplinirea planurilor cincinale. Bunătatea de odinioară a rămas doar în amintirea bunicilor, iar căderea comunismului și anevoioasa tranziție au găsit Roșia Montană într-o stare de cruntă și dezolantă sărăcie.

După 1989, în loc să recunoască vechile concesii ale localnicilor, statul s-a mulțumit să declare patruleterul aurifer al Apusenilor ca zonă defavorizată. În locul drepturilor convenite, moșii au primit subvenții, ajutor social și multe promisiuni. Dezvoltarea durabilă (una dintre ele), deși foarte *politically correct*, nu s-a concretizat într-o creștere a nivelului de trai sau într-o scădere a dependenței față de binevoitorul stat⁴. Bunăvoință sau bună-credință cel puțin îndoielnică dacă e să ne gândim că, în timp ce vorbea de dezvoltare durabilă, statul a concesionat exploatarea aurului unei companii, nesocotind niște drepturi existente. Prin aceasta, nu doar că nu s-a încercat repararea nedreptăților săvârșite de regimul comunist, ci actualul regim politic democrat a cules și profitul de pe urma naționalizării⁵.

În lumina acestor argumente, credem că problema Roșiei Montane este una de legitimitate: cine are dreptul de a exploata resursele, cine are dreptul de a se opune exploatarei și ce rol joacă statul în toată această poveste. În primul rând se impune clarificarea problemei concesionilor miniere⁶, iar apoi o redefinire a noțiunii de bun public⁷, mult restrânsă față de cea actuală. Având ca reper dreptul de proprietate, clar definit și bine protejat, conflictele de legitimitate, cel puțin, vor fi înlăturate, iar problemele protecției mediului, protejării patrimoniului arheologic sau ale dezvoltării economice vor putea fi adresate de pe cu totul alte baze. În locul negocierii politice, între guvern și grupuri de interese, părțile vor fi nevoite să negocieze între ele pentru a găsi soluția reciproc avantajoasă.

Moșii din Roșia Montană nu au nevoie ca statul sau ONG-urile să le protejeze interesele și să ia decizia în numele lor. Sunt oameni obișnuiți cu viața grea, care nu se tem să-și ia destinul în propriile mâini. În numele „interesului național” dreptul de proprietate le-a fost călcat în picioare, iar în numele protecției mediului li se refuză orice șansă de dezvoltare. Oricâtă importanță s-ar acorda „interesului național” sau protecției mediului, e inadmisibil ca aceste obiective să fie urmărite ne-

socotind sau sacrificând drepturile și libertățile individuale.

✉

¹ În zona din jurul Roșiei Montane, majoritatea terenurilor sunt proprietate privată, însă aurul din subsol aparține „tuturor”. În această situație, proprietarii sunt nevoiți să vândă terenurile la prețuri scăzute sau, cel puțin, nu la adevărata valoare a terenurilor.

² Legea minieră austriacă din 23 mai 1854 prevedea că acordarea drepturilor de exploatare a zăcămintelor miniere este guvernată de principiul *res nullius*, permițând statului să acorde proprietatea minieră, după sistemul regalian, celui ce descoperea zăcămintul, gratuit și perpetuu. A se vedea Mircea Baron, *Societatea „Mica” 1920–1948*, Editura Universității, Petroșani, 2006, p. 210.

³ Ion Rusu Abrudeanu, „Aurul românesc – istoria lui din vechime până azi”, *Cartea românească* București 1933, ediție nouă – Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2006, p. 255.

⁴ Potrivit unui studiu al RMGC, venitul mediu anual pe cap de locuitor era în 2006 de 653 dolari SUA. Adică de trei ori mai mic decât venitul mediu anual raportat la întreaga țară. Același studiu arată că 1% din locuitorii din Roșia Montană trăiesc cu mai puțin de 1 dolar pe zi, iar peste 7% cu mai puțin de 2 dolari. A se vedea Managementul Impactului Social: Planul de Acțiune pentru Strămutare și Relocare, Volumul 1: Raportul principal, Elaborat pentru: S.C. Roșia Montană Gold Corporation S.A., Strada Pieței nr. 3213385, Roșia Montană, Jud. Alba, România, elaborat de: Stantec, Guelph Ontario Canada și: Frédéric Giovannetti, Avignon France, Versiunea 3 – Februarie 2006, p. 17.

⁵ Și în acest caz, ca și în celelalte în care „foștii” proprietari își cer drepturile, suntem martorii unei tâlhării publice, săvârșite de către stat – *legal plunder*. Pentru mai multe detalii, a se vedea Frédéric Bastiat, *The Law*, Foundation for Economic Education, Irvington-on-Hudson, New York, 2000.

⁶ Când vorbim de clarificarea problemei concesionilor miniere, singura soluție la care ne gândim este *restitutio in integrum*. Soluțiile propuse de stat în cazul retrocedărilor (vezi Fondul Proprietate) sunt doar niște palide încercări de reparare a nedreptății, cele mai ieftine soluții pentru stat, fiind practic doar pensări care nu sunt în spiritul respectării dreptului de proprietate.

⁷ Potrivit unei definiții aproape unanim acceptate (Paul A. Samuelson, *The Pure Theory of Public Expenditure*), un bun public trebuie să întrunească cumulativ două condiții: non-excluziune și nonrivalitate în consum. Prima condiție se referă la faptul că, în cazul bunurilor publice care nu plătesc pentru realizarea bunului sau serviciului public nu pot fi excluși de la beneficiile aduse de respectivul bun sau serviciu. A doua condiție presupune faptul că noii consumatori nu vor afecta în nici un fel pe cei dinaintea. După cum se poate observa, resursele subsolului nu îndeplinesc nici una din cele două condiții, drept pentru care nu își justifică natura de bun public. ✉